TAMPERE

4.3.2024

Alla oleva dokumentti on digitaalisesti allekirjoitettu. Allekirjoittajien ja dokumenttien tiedot

Dokumentti

Tiedosto	Tarkistesumma
Kirjallinen asiantuntijalausunto_Tampereen seudun ammattiopisto Tredu.pdf	69684f9180d5f427ddbb7adb265a28f41cf608341ec4afa518f8f4798b09bacedaaf780996fe62daa1b5987b7423fffeff24f239aef85106bf8858444c604a91

Allekirjoittajat

Nimi	Päivämäärä
Ari Tapani Mäkitalo	4.3.2024

Tunnistautumistapa: sähköposti, SMS-tunnistautuminen
Allekirjoitustapa: Genericoidc

Dokumenttien aitouden varmentaminen

Prosessin luontihetkellä kaikista allekirjoitukseen liitetyistä dokumenteista on laskettu tarkistesumma SHA-512 algoritmilla. Varmennuslinkki ohjaa sivulle jossa voitte selvittää onko hallussanne oleva dokumentti sama joka prosessiin on alun perin liitetty ja se jonka olette allekirjoittaneet.

https://turva.tampere.fi/verify.cgi?link=z3NvvFjxAvqqjK0VBO558ARYZRv7VvaXdZbDD6xd9loBnaKUDD

Eduskunnan tarkastusvaliokunta
Tarkastusvaliokunta 5.3.2024/Asiantuntijapyyntö / K 19/2024 vp - ammatillinen koulutus

Aika: tiistai 5.3.2024 klo 12.30
Asia: K 19/2023 vp Valtiontalouden tarkastusviraston vuosikertomus eduskunnalle 2023

Tampereen seudun ammattiopiston Tredun asiantuntijalausunto
Ammatillisen koulutuksen reformin tavoitteiden toteutuminen

Tampereen seudun ammattiopiston Tredun asiantuntijalausunto sisältää arviointia yksilöllisten opintopolkujen tarjonnasta, työelämässä tapahtuvasta oppimisesta, näyttötutkintojen suorittamisesta, opintojen suoritusaikojen ja keskeyttämisten kehityksestä sekä siitä, miten alueellisiin työelämän tarpeisiin on vastattu. Lisäksi lausunnossa kuvataan reformin toimeenpanoon liittyviä haasteita ja tehtyä työtä niiden ratkaisemiseksi. Lausunnon näkökulmana on käytännön työ ja toteutus reformin tavoitteiden suunnassa.

Ammatillisen koulutuksen reformin keskeisten tavoitteiden toteutumisen eteneminen

Osaamisperusteisuus, yksilöllisyys ja asiakaslähtöisyys sekä työelämälähtöisyyden vahvistaminen ohjaavat tänä päivänä käytännön koulutustoimintaa yhä vahvemmin. Reformin periaatteiden mukainen ymmärrys ja käytännön toteutus ovat edistyneet. Henkilökohtaistamisen periaate soveltuu hyvin ammatilliseen koulutukseen ja sen merkityksestä osaamisen kerryttämiseen ja ohjauksen laadun parantamiseen on saatu hyvää palautetta opiskelijoilta ja opettajilta. Korona-aika vaikeutti monella tavalla opiskelijoiden yksilöllisten opintopolkujen toteuttamista ja toi haasteita työelämälähtöiseen toimintaan. Koronan jälkeen toimintoja on pystytty jälleen kehittämään ja samalla panostamaan henkilöstön osaamiseen.

Reformin alkuvaiheen valmistelun nopea aikataulu sekä samaan ajankohtaan ajoittuneet ammatillisen koulutuksen määrärahaleikkaukset ja korona-aika heijastelevat edelleen reformin periaatteiden mukaisen toiminnan toteutukseen. Viime vuosien ammatillista koulutusta koskeva uudistukset (oppivelvollisuuden laajentuminen, perus-, ammatti- ja erikoisammattitutkinnon perusteiden uudistaminen 2019-2024, opettajien siirtyminen vuosityöaikaan) ja rahoitusten ennakoimattomuus ovat vaikeuttaneet pitkäjänteistä suunnittelua ja reformin käytänteiden vakiinnuttamista. Työelämän muuttuviin osaamistarpeisiin vastaaminen vaatii nopeita ratkaisuja.

Tutkinnon perusteet ohjaavat osaamisperusteisen koulutuksen suunnittelua ja kehittämistä työelämän kokonaisuuksien mukaisilla ammattitaitovaatimuksilla ja arviointikriteereillä. Perusteet tarjoavat raamin valinnaisille ja vaihtoehtoisille tutkinnon suorituspoluille ja koulutustarjonnan yhteissuunnittelulle työelämän kanssa. Opintopolku.fi -sivustoa on kehitetty käyttäjälähtöiseen, avoimeen ja reformin tavoitteita ohjaavaan suuntaan. Erityisesti tutkinnon perusteiden julkaisu- ja hakutoiminnot palvelevat ajantasaisesti voimassaolevien, siirtymäajalla olevien ja poistuneiden tutkinnon perusteiden sähköisenä tietolähteenä.

Ammatillisen koulutuksen uudistumisen ohessa on syntynyt paljon ohjaavaa ja määräävää säännöstöä, joka on hidastanut osaamisperusteisuuden ja asiakaslähtöisyyden periaatteiden toteuttamista. Henkilökohtaistamista koskevaan tietosisältöön on yhdistetty viime vuosien aikana koulutuksen järjestäjän rahoitukseen ja uuteen lainsäädäntöön liittyviä elementtejä, jotka eivät kuulu opiskelijan suunnitelman ohjaukselliseen sisältöön. Kansallisten tiedonsiirtojen tietosisällölliset vaatimukset työllistävät mm. opetus- ja ohjaushenkilöstöä merkittävällä tavalla, mikä vähentää mahdollisuuksia panostaa opiskelijan yksilöllisiin ohjauksellisiin tarpeisiin ja yksilöllisten opintopolkujen suunnitteluun. Reformin tavoite vähentää byrokratiaa yhtenäistämällä lainsäädäntöä on korvautunut uudella, yksityiskohtaista dokumentaatiota vaativalla monimutkaisella tietojärjestelmä- ja tiedonsiirtokokonaisuudella, jota koulutuksen järjestäjän tulee noudattaa.

Reformin myötä Tredun jo aiemmin monipuolinen työelämäyhteistyö on vahvistunut. Aikuisten näyttötutkintojärjestelmästä saatuja kokemuksia ja käytänteitä on hyödynnetty erityisesti aiemmin hankitun osaamisen tunnistamisessa, yritys- ja työelämäyhteistyössä sekä näyttöjen suunnittelussa, toteutuksessa ja arvioinnissa. Ammatillisen koulutuksen hakumenettelyä on joustavoitettu jatkuvan haun menettelyjä kehittämällä ja lisäämällä neuvontaa ja ohjausta keskitettyihin hakupalveluihin (TreduNavi).

Osana laadunhallintaa on uudistettu toiminnallisia prosesseja, lomakkeita, asiakirjoja, ohjeistuksia ym. toimintamalleja reformin periaatteiden mukaisesti ja niitä päivitetään edelleen vastaamaan toimintaympäristön ja perustehtävän muutoksia (oppivelvollisuuden laajentuminen, TE-uudistus, hyvinvointialueiden käynnistyminen).

Yksilöllisten opintopolkujen tarjonta

Yksilöllisten opintopolkujen tarjonta on lisääntynyt. Opiskelijalla on mahdollisuus valita tutkintojen sisältöjä ja painottaa osaamistaan kiinnostuksen, osaamisalan ja tulevien työtehtävien suuntaisesti. Laaja tutkintotarjonta tukee yksilöllisten opintopolkujen mahdollistamista varsin hyvin. Ammatillisen koulutuksen reformi on monipuolistanut tarjontaa joustavoittamalla tutkintorakenteita sekä tutkintojen sisällä että tutkintojen välillä. Tätä tulee edelleen lisätä, jotta yksilöllisiä opintopolkuja voidaan aidosti ja ajantasaisesti tarjota muuttuvien yksilön, yhteiskunnan ja työelämän tarpeiden suunnassa.

Opiskelijalle tarjotaan valinnanmahdollisuuksia ja hänen toiveensa otetaan huomioon opetusjärjestelyissä. Opiskelijalähtöisyyttä vahvistavia toimenpiteitä ovat olleet erityisesti käytännöt, joilla on organisoitu ja vahvistettu opiskelijaohjausta ja uraneuvontaa. Opiskelijalähtöisyyttä ovat lisänneet henkilökohtaisen osaamisen kehittämissuunnitelman, HOKSin, ohjaukseen luodut yhteiset toimintamallit sekä opettajien, opinto-ohjaajien, erityisopettajien ja ammatillisten ohjaajien yhteistyön vahvistaminen. Varhaisen tuen toimintamallia kehitetään jatkuvasti vastaamaan erilaisiin opiskelijoiden yksilöllisiin tarpeisiin. Myös digitaalisilla ratkaisuilla on parannettu opintopolkujen tarjonnan saatavuutta.

Opiskelijoiden opintopolkujen yksilöllistäminen mahdollistuu parhaiten iso-volyymisillä koulutusaloilla, joissa valinnaisuutta voidaan tarjota laajemmin.

Yksilöllisiä opintopolkuja tarjotaan kuitenkin eri tavoin eri aloilla. Polkujen tarjonta voi sisältää erilaisia painotuksia sisältöihin (yrittäjyys-, kansainvälinen tai moniosaaja -polku), osaamisen hankkimisen toteutustapaan (työvaltainen-, digitaalinen-, verkko- tai näiden yhdistelmäpolku) tai osaamisen hankkimisen vauhtiin (perus- ja tiivispolku). Erilaisten opintopolkujen mahdollisuuksista kerrotaan koulutukseen hakuvaiheessa ja usein niistä keskustellaan erityisesti silloin, kun mietitään opiskelijan kanssa ammatillisen valinnaisten tutkinnon osien valintaa. Yksilöllisten opintopolkuja tarjontaa ovat myös opiskeluvalmiuksia tukevat opinnot, joita on tarjolla kaikille opiskelijoille sekä verkkokurssitarjottimet.

Opiskelijoilla on tänä päivänä merkittävän paljon elämänhallintaan ja opiskeluvalmiuksiin liittyviä tarpeita, joihin ei ammatillisen koulutuksen keinoin pystytä kaikilta osin vastaamaan. Siksi yksilölliset opintopolut eivät aina toteudu suunnitellusti. Myös vieraskielisten opiskelijoiden määrä ammatillisessa koulutuksessa on lisääntynyt ja sen huomioiminen yksilöllisten opintopolkujen suunnittelussa ja toteutuksessa on erityinen painopiste tällä hetkellä.

Opiskelijapalautteen perusteella opiskelijalähtöisyys on hyvällä tasolla Tredussa. Tämä kertonee siitä, että reformin aikaisista muutoksista huolimatta opiskelijoiden ohjaus ja ammatillisen osaamisen lisääminen on sujunut pääpiirteissään hyvin.

Työelämässä tapahtuva oppiminen

Työelämässä oppimisen periaatteet, mahdollisuudet ja toteutusmuodot ovat selkeytyneet ja vakiintuneet reformin myötä. Oppilaitoksen, työpaikkojen ja opiskelijoiden vuoropuhelu ja yhteissuunnittelu on keskeinen työelämälähtöisyyttä edistävä tekijä. Reformin periaatteiden mukainen osaamisen hankkimisen ohjaus, työpaikkaohjaajayhteistyö, osaamisen arviointi työpaikan arvioijan ja opettaja-arvioijan yhteistyönä sekä opiskelijan osaamisen osoittaminen ja arviointi käytännön työtehtävissä työpaikoilla, ovat onnistuneen työelämässä oppimisen kulmakiviä.

Työelämässä tapahtuva oppiminen on monimuotoistunut. Käytännön työtehtävissä tapahtuvaa osaamisen hankkimista on toteutettu koulutus- ja oppisopimuksiin perustuvasti sekä hyödynnetty kesäaikaa, harrastuksia, kilpailu-, NY- ja työpajatoimintaa. Myös oppilaitoksen omissa työympäristöissä tapahtuvaa työelämätaitojen oppimista on opinnollistettu. Nuorten lyhyiden oppisopimusten määrä ajalla 2018-2023 on kasvanut.

Yksilöllisen tuen tarve ammatillisessa koulutuksessa on lisääntynyt ja ajoittain voi olla vaikeaa löytää hyviä työelämän oppimispaikkoja. Työpaikoilla on harvoin valmiuksia esimerkiksi erityisen tuen opiskelijoiden ohjaamiseen. Siksi oppilaitoksen työpaikkaohjaajayhteistyössä on tärkeää vahvistaa työpaikalla tapahtuvan oppimisen pedagogista kehittämistä sekä luoda

opintopolkuja, jotka sisältävät valmentautumista työelämässä oppimiseen esimerkiksi oppilaitoksen omissa työympäristöissä.

Työelämäkumppani- ja työpaikkaohjaaja -verkostot ovat vahvistuneet ja toimialojen yhteistyökäytänteet niiden kanssa ovat kehittyneet. Alueellista yhteistyötä tehdään myös koulutuksen järjestäjien ja alueen työpaikkojen kanssa. Kansallisia työpaikkaohjaaja- ja työnantajapalautteita hyödynnetään osana laadunhallinnallisia palautteiden käsittelyn menettelyitä.

Näyttötutkintojen suorittaminen

Näyttötutkinnot suoritetaan pääasiassa työelämässä käytännön työtehtävissä. Näyttöjen suunnittelu-, toteutus- ja arviointiprosessi on selkeytynyt. Näyttötutkintojen suorittamista ohjaavat asiakirjat, osaamisen arvioinnin toteuttamissuunnitelmat (yhteinen osa ja tutkintokohtaiset osat), on laadittu ja niitä päivitetään säännöllisesti tutkinnon perusteiden uudistuessa ja saatujen käyttökokemusten ja palautteiden pohjalta.

Opiskelijoita perehdytetään näyttöihin tutkintokoulutuksen alusta lähtien. Näyttöjen suunnittelu aloitetaan alustavasti jo ensimmäisessä henkilökohtaistamiskeskustelussa. Palaute osaamisen kertymisestä ja näyttövalmiuksista on osa opiskelijan henkilökohtaista ohjausta, jota tehdään opetus- ja ohjaushenkilöstön ja työpaikan ohjaajien kanssa.

Osatutkintojen suorittamisten määrä on lisääntynyt.

Perehdytettyjen työelämäarvioijien määrä on kasvanut ja arvioijaperehdytysten periaatteet, sisällöt ja toteutustavat ovat kytkeytyneet tiiviimmin osaksi arjen työelämäyhteistyötä. Näyttöjen arvioijaperehdytystä on tarjolla jokaiselle työelämäarvioijalle ennen arvioitavaa näyttöä. Myös opettaja-arvioijien jatkuva perehdytys on koettu tärkeäksi. Keskeisenä tavoitteena on vahvistaa näyttötutkintojen toteutuksen yhteissuunnittelua työpaikkojen kanssa.

Reformin alkuvaiheessa tehtyjä tutkintokohtaisia osaamisen arvioinnin toteuttamissuunnitelmia on päivitetty tutkinnon perusteiden uudistumisen aikataulussa ja yhteistä osaa kahden vuoden välein, mikä kertoo käyttökokemusten ja palautteiden jatkuvasta hyödyntämisestä toimintaan. Itse prosessi on säilynyt samana, mutta toteutuksen kautta on selkeytetty toimijoiden rooleja, vastuita ja arviointiin perehdyttämistä. Myös näyttötutkintoihin liittyvien järjestelyjen toimivuutta on parannettu työelämäyhteistyönä. Työelämätoimikuntien vierailukäynnit palauteraportteineen ovat edistäneet osaamisperusteisen ja asiakas- ja työelämälähtöisen ammatillisen koulutuksen toteuttamista. Näyttötutkintojen suorittamiseen liittyvät arvioinnin tarkistamista ja oikaisua koskevat prosessit ovat tulleet tutuiksi.

Opintojen suoritusaikojen ja keskeyttämisten kehitys

Jatkuva haku on yksi reformin parhaiten onnistuneimmista uudistuksista, se on helpottanut ja nopeuttanut opiskelujen aloittamista ja on joustava tapa hakeutua opintoihin ympäri vuoden. Vuositasolla yli puolet Tredun opiskelijoista tulee jatkuvan haun kautta. Niiden opiskelijoiden kohdalla, joilla on jo aiempaa osaamista hankittuna ja sopiva koulutuksen toteutusvaihtoehto on tarjolla, opintojen suoritusajat ovat lyhentyneet.

Perustutkinto suoritetaan tänä päivänä koulutusalasta riippuen hieman yli kahdessa vuodessa tai kahdessa ja puolessa vuodessa, kun siihen aiemmin ammatillisessa peruskoulutuksessa kului lähes kolme vuotta. Nopeimmin valmistuvien opiskelijoiden koulutusajat ovat hieman lyhentyneet. Ennen reformia ammatti- ja erikoisammattitutkinnot suoritettiin ammatillisen aikuiskoulutuksen lainsäädännön mukaisesti. Niiden suoritusajat ovat pysyneet ennallaan ollen hieman yli vuoden (13 – 15 kuukautta) mittaisia.

Opintojen keskeyttäminen on kokonaisuudessaan suunnilleen ennallaan, mutta perustutkinnoissa matalampi kuin ammatti- ja erikoisammattitutkinnoissa etenkin oppivelvollisuuden laajentumisen myötä. Keskeytysten ehkäisyyn panostetaan tänä päivänä merkittävästi esimerkiksi ryhmäyttämisellä, opintojen etenemisen seurantaan kehitetyillä menettelyillä, oppimisen tuella ja opiskeluvalmiuksia tukevilla opinnoilla, lisääntyneellä henkilökohtaistamisen ohjauksella, opinto- ja uraohjauksella, varhaisen tuen toimintamallilla sekä erityisen tuen ja opiskelijahuollon palveluilla. Opiskelijoilla on mahdollisuus saada ohjausta ja tukea koko opiskeluajan.

Miten alueellisiin työelämän tarpeisiin on kyetty oppilaitoksessanne vastaamaan?

Oppilaitoksessa on panostettu työelämäyhteistyöhön ja kehitetty toimivia malleja ja hyviä käytänteitä yhdessä työelämän kanssa. Tällaisia toimintamalleja Tredussa ovat esimerkiksi yrityskoordinaattori- ja asiakasvastaavatoiminta sekä yhdessä työelämän kanssa heidän tarpeisiinsa suunnitellut koulutustuotteet. Myös työpaikkaohjauspalveluilla ja rekrytointia tukevilla palveluilla on pyritty vastaamaan alueen työelämän tarpeisiin.

Suhdanteet tai alueelliset rakennemuutokset vaikuttavat toteutukseen ja edellyttävät nopeaa reagointia. Jatkossa rahoituksen tulee kannustaa myös tutkinnon osia pienempien kohdennettujen koulutuskokonaisuuksien järjestämistä.

Alueellisiin tarpeisiin on vastattu myös työelämän toimintakokonaisuuksiin soveltuvilla paikallisiin ammattitaitovaatimuksiin perustuvilla tutkinnon osilla. Ne on suunniteltu alueen työelämän tarpeiden pohjalta ja niillä vastataan yrityksiltä puuttuvaan henkilöstön osaamisvajeeseen.

Reformin toimeenpanon haasteita ja ratkaisuja

Ammatillisen koulutuksen reformi on edennyt tavoitteiden suuntaisesti. Toimeenpanon haasteena on ollut tiedolla johtaminen ja ennakointi sekä nuorten hyvinvointiin ja elämänhallintaan liittyvät haasteet. Opiskelijoiden oppimisen tuen ohjauksellliset ja opiskeluhuollolliset tarpeet ovat nousseet vahvasti esiin. Opetus- ja ohjaushenkilöstön työtä tulee nykyistä enemmän kohdentaa opiskelijoiden kohtaamiseen tietojärjestelmätyön sijasta.

Oppilaitostasolla on kehitetty parempia tiedollajohtamisen käytänteitä (esimerkiksi PowerBi) sekä määritelty tarkoituksenmukaisia mittareita myös toiminnallisten prosessien toimivuuden arvioimiseksi. Etenemistä ovat hidastaneet uudistukset (mm. oppivelvollisuuden laajentuminen) sekä opiskelijan henkilökohtaisen osaamisen kehittämissuunnitelman laatimiseen ja ohjaukseen yhteyteen kytketyt koulutuksen järjestäjän rahoitukseen liittyvät tiedot. Sähköisten järjestelmien ja tiedonsiirtojen käyttö (eHOKS, KOSKI, opintopolku.fi) kokonaisuutena on kuitenkin tukenut reformin etenemistä.

Kuluneiden vuosien aikana on lisätty osaamista ja hankittu käytännön kokemusta asiakaslähtöisten ja osaamisperusteisuuteen liittyvien tilanteiden ja tapausten ratkaisemiseen. Opetus- ja ohjaushenkilöstön osaamisen kehittymistä ovat tukeneet strategiarahoitukset, jotka on kohdennettu suoraan reformin tavoitteiden mukaisiin ydinprosesseihin (henkilökohtaistaminen, työelämässä oppiminen). Ohjauksen uudistuminen on ollut keskeinen tavoite ja sisältö oppilaitoksen henkilöstön osaamisen kehittämissuunnitelmissa.

Ammatillisen koulutuksen reformi oli kokonaisuudessaan erittäin suuri uudistus. Siinä uudistettiin yhtä aikaa tutkintojärjestelmää, ohjausta ja toimintaprosesseja, rahoitusta ja järjestäjärakenteita. Lisäksi samaan aikaan otettiin käyttöön uudet perustutkinnon perusteet. Eri lakien, asetusten, säädösten ja määräysten yhteensovittaminen ja niiden pohjalta luotujen käytänteiden ja toiminnallisten prosessien sujuvuuden varmistaminen vaatii aikaa ja jatkuvaa tiedottamista ja tukea. Reformin mittavien samanaikaisten muutosten läpivienti on käynnissä edelleen uusien toimintatapojen sisäistämiseksi ja ammatillisen osaamisen lisääntymiseksi niin opiskelija-, opettaja- kuin työelämätoiminnassa.

Tampere 4.3.2024

Ari Mäkitalo
johtaja, ammatillinen koulutus 1. varahenkilö,
koulutusjohtaja